

Analys av målgruppen utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

Våren 2021 gav Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck i uppdrag till konsultföretaget Beyond Research att genomföra en kvalitativ målgruppsanalys bland grupper som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Målgruppsanalysen skedde inom ramen för ett regeringsuppdrag om att ta fram information och vägledning i arbetet mot hedersrelaterad brottslighet (A2020/02649/JÄM).

Syftet med analysen var att kartlägga målgruppens behov av stöd och på vilket sätt informationen om den nya lagstiftningen och det rättsliga skyddet mot hedersrelaterat våld och förtryck bör utformas för att nå berörda målgrupper. Till grund för analysen ligger totalt 18 semistrukturerade djupintervjuer:

- 8 intervjuer med unga personer som har blivit eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.
- 6 intervjuer med anhöriga, till exempel vänner, partner eller partners föräldrar.
- 4 intervjuer med HBTQI-personer och personer som arbetar med HBTQI-personer som har blivit eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Vad målgruppsanalysen visade

Bristande stöd från myndigheter

I intervjuerna framkommer att stödet från myndigheter brister och att ideella organisationer i stället får ta ett stort ansvar. Myndigheters avsaknad av kunskap och förståelse för allvaret i situationen kan leda till stora risker för de utsatta och att den utsatta återvänder hem på grund av att hen inte fått adekvat hjälp och stöd. Exempel på situationer som nämns i intervjuerna är att socialtjänsten ringer föräldrarna eller placerar en utsatt individ ensam på ett vandrarhem nära föräldrahemmet.

2022-05-25

Vi har haft kontakt med socialtjänsten under min barndom och då pratade socialsekreterarna med mig framför min mamma och frågade hur det är hemma. Det beror på okunskap. Nu har vi kommit så pass långt, så många fall med personer som försvunnit, flera har blivit hedersmördade. Men man tar fortfarande inte in detta ämne på min utbildning. Inom socionomprogrammet har vi inget om heder.

- Utsatt

Vad gäller skola nämns att skolpersonal inte uppfattar signaler som kan tyda på att en elev är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare att lärare vid oro i första hand vänder sig till föräldrarna, med de risker det medför för eleven.

Det är ingen som märkt att jag var borta, ingen som hör av sig. Varför skulle någon bry sig nu, ingen som bryr sig – som lärare är den första du tar kontakt med föräldrarna. Och om det är personer som jobbar, helt vanliga, är trevliga utåt sett. Familjen är duktiga på att försöka dölja det, familjen sjukanmäler, inget som behöver synas utåt.

– Utsatt

Kartläggningen av målgruppen visar också att det finns problematik kring anställda inom skola, vård och socialtjänst som bidrar till att upprätthålla kontroll och förtryck. Det kan handla om att kontakta föräldrarna eller religiösa ledare eller att de motsätter sig att barn och unga får information kring hedersrelaterat våld och förtryck och det stöd en utsatt person har rätt till.

Samtidigt beskriver flera utsatta skolan som en fristad, ibland den enda platsen där de inte upplever föräldrarnas kontroll. Det blir därför särskilt viktigt att personal i skolan har kompetens att uppmärksamma utsatta barn och unga samt agera för att de ska få hjälp.

Avgörande att träffa någon som verkligen förstår

Många i målgruppen beskriver i intervjuerna att räddningen för dem har varit att få kontakt med frivilligorganisationer och andra verksamheter med spetskompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck. Att få hjälp av någon som har gedigen förståelse för vad det innebär att vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck har inneburit en vändpunkt i livet. Flera intervjuade har själva valt att i ett senare skede engagera sig i de organisationer som hjälpt dem.

2022-05-25

Om utsattheten

I intervjuerna framkommer olika former av förtryck och våld. Det kan handla om begränsningar i form av att inte få vara med på skolgymnastik eller andra aktiviteter, inte få ha killkompisar och inte få vara ute på kvällen, eller kontroll av telefon, dator, sociala medier och pengar. Det förekommer också skuld- och skambeläggning, hot och verbala kränkningar, utfrysning och isolering, fysiskt och sexuellt våld, ”oskuldskontroller” och/eller barn- och tvångsäktenskap, könsstympling samt s.k. omvändelseterapi. Tankar om eller försök till självmord tycks vara mycket vanligt vid omfattande kontroll, förtryck och isolering.

För flickor är kontrollen starkt kopplad till kropp, sexualitet och oskuld/kyskhet. I takt med ålder, särskilt när de kommer upp i tonåren, ökar kontrollen och förtrycket. Ofta får man under uppväxten lära sig att rätten till sin kropp och frihet inte gäller en själv – enbart andra barn och unga.

Men din identitet kapas av, du är så kontrollerad. Du får aldrig, låter konstigt, du får ingen identitet, du är enbart en produkt av dina föräldrar, vad de vill att du ska vara. Man är ju väldigt sexualiserad, din oskuld är så skyddad, du ska vara orörd. Det är ditt kön det handlar om. Du behandlas inte som en människa.

– Utsatt

Jag hade velat att det fanns någon information som jag själv kunde identifiera mig med för jag tänker när vi fick sån information, visst så är det men det gäller inte mig. Det gäller de svenska barnen.

– Utsatt

Pojkar i sin tur förväntas kontrollera kvinnliga familjemedlemmar och kan samtidigt själva vara utsatta utifrån den roll de tvingas ta och i vissa fall även om de bryter mot hedersnormerna genom att exempelvis vara homosexuella. Intervjuade HBTQI-personer upplever exempelvis att män ofta likställs med förövare och därför inte ses som några som kan behöva och har rätt till stöd och hjälp. Det är en målgrupp som riskerar att glömmas bort och tillräckliga insatser i form av till exempel skyddat boende för pojkar saknas.

Den utsatta målgruppen kan ha kunskap om att barnmisshandel är olagligt, men känna osäkerhet kring det psykiska våldet: Är det olagligt att kränka, kontrollera vad någon har på sig eller vem hen pratar med, stänga in någon och liknande? I slutändan verkar dock beslutet att söka hjälp grunda sig i en insikt att det inte finns någon annan utväg för att

2022-05-25

överleva. Andra väljer att fortsätta lyda familjen och ett större kollektiv av rädsla för vad som skulle hända en själv och exempelvis syskon om man valde att lämna familjen.

Särskilt identifierade målgrupper

Målgruppsanalysen identifierar också några grupper inom målgruppen utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, som kan vara särskilt viktiga att nå med information:

- **Utsatta som ser förtrycket de lever i som det normala**

För dessa individer har kontrollen och begränsningarna pågått sedan unga år och har blivit ”det normala”, vilket förstärks av att de ser andra i den närmaste omgivningen som lever under samma förhållanden. Det kan innebära att de inte alltid ser sin egen utsatthet och kan också ha svårt att känna att de omfattas av de rättigheter som gäller andra barn och unga. De kan från tidig ålder ha fått förklarat för sig att de regler som gäller andra barn inte gäller dem, och kan därför vara mindre mottagliga för information om sådant som sina rättigheter.

- **Utsatta som lever under akut hot**

Detta handlar om individer som är utsatta för fysiskt och psykiskt våld, isolering, dödshot och hot om barn- eller tvångsäktenskap. Den utlösande faktorn för den akuta situationen är ofta att familjen fått reda på att den unga har brutit mot kollektivets krav, exempelvis genom att ha ett otillåtet förhållande eller blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp. De utsatta är i det här skedet i akut behov av stöd för sin överlevnad och det är ofta då som de för första gången söker samhällets hjälp. Det är avgörande att de då möter personer med kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck, som inte utsätter dem för ytterligare risker. Det behövs också en plan för det långsiktiga stödet, efter den akuta fasen.

- **Nyanlända**

Nyanlända är en särskilt utsatt grupp utifrån att de ofta saknar kunskap om det svenska språket och samhället. Detta i kombination med kontroll från partner, familj och/eller andra i omgivningen gör att risken för isolering från samhället är särskilt stor. Ytterligare en komplicerande aspekt kan vara om den nyanlända befinner sig i en asylprocess, och känner rädsla för att möjligheterna till uppehållstillstånd för andra familjemedlemmar kan påverkas om hen berättar om sin utsatthet.

- **Nyanlända HBTQI-personer**

Dessa är individer som på grund av sin könsidentitet eller sexuella läggning har tvingats fly från sina ursprungsländer, där homosexualitet i många fall är kriminaliserat. Transpersoner och personer med könsöverskridande identitet är särskilt utsatta i samhället, i synnerhet om de lever i en hederskontext. Vissa upplever brist på kunskap och förståelse hos myndigheter och andra verksamheter och en risk att falla mellan stolarna. Organisationer med kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck upplevs ofta ha fokus på utsatta kvinnor medan HBTQI-organisationer saknar fokus på utsattheten för hedersrelaterat våld och förtryck.

- **HBTQI-personer**

Detta är en målgrupp som kan vara svår att nå då de är mycket medvetna om de konsekvenser det kan få om de kommer ut, och de kan också själva ha internaliserat hedersnormerna. Att leva i en kontext där homosexualitet och könsöverskridande uttryck ses som något skamligt och oacceptabelt leder inte sällan till självhat och psykisk ohälsa. Hedersrelaterat våld och förtryck kan för HBTQI-personer ta sig särskilda uttryck såsom hot om och/eller utförande av s.k. omvändelseterapi eller korrigerande, i Sverige eller under resor till sitt eller föräldrarnas ursprungsland. Det korrigerande våldet kan till exempel innebära våldtäkt och sexuella övergrepp på homosexuella kvinnor.

- **Personer med intellektuell funktionsnedsättning**

Ett barn med intellektuell funktionsnedsättning ses ofta som ett problem för familjen i en hederskontext. Ett sätt att bli av med ”problemet” kan vara att gifta bort personen i fråga, i många fall utan att hen (oftast hon) förstår vad äktenskap innebär. Målgruppen är mycket beroende av personer i sin omgivning för att få stöd och hjälp. Behovet av stöd varierar inom målgruppen, men det är inte ovanligt att det finns svårigheter att ta till sig information om vilket stöd som finns att tillgå.

- **Anhöriga**

Anhöriga som har intervjuats inom ramen för målgruppsanalysen är t.ex. vänner, partner och partners föräldrar. De vittnar om att samhällets kunskaper och resurser för att hjälpa utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är otillräckliga, liksom socialtjänstens och polisens kompetens på området. Även anhöriga saknar stöd utifrån den psykiska påfrestning de själva upplever av att finnas där för den utsatta personen.

2022-05-25

Tror folk är rädda också, att ens fråga. Jag upplever att man gärna inte pratar om t.ex. heder för då blir det kopplat till kultur. Men om man känner sig själv och att man inte vill något illa. Men om någon frågat, du är 30 år, varför bor du hemma fortfarande, är allt okej? Men ingen har någonsin frågat mig.

- Utsatt

Slutsatser kring information till målgruppen

I sin rapport drar Beyond Research några slutsatser kring vad som är viktigt att tänka på vid utformning och spridning av information till målgruppen, bland annat följande:

- Behovet av information, stöd och hjälp samt vilka informationskanaler som är lämpliga varierar inom målgruppen.
- Personer och organisationer med erfarenhet och kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck spelar en avgörande roll i att ge målgruppen rätt stöd och hjälp.
- HBTQI-personer upplever sig mindre inkluderade när det gäller befintlig information och befintligt stöd till målgruppen utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.
- Vid kommunikation med målgruppen behövs en bred bild av hedersrelaterat våld och förtryck, från kontroll och begränsningar till barn-/tvångsäktenskap och könsstympning, för att skapa igenkänning.
- Ett enkelt och inkluderande språk samt tonalitet och bildspråk som väcker igenkänning är A och O i information till målgruppen.
- Vid ökad information till målgruppen är det viktigt att samhället kan fånga upp de utsatta och erbjuda stöd och hjälp.
- Kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck behöver öka hos anställda inom verksamheter (exempelvis skola och socialtjänst) som dagligdags möter målgruppen.

I målgruppsanalysen konstateras också att behovet av information varierar mellan olika faser; förebyggande, akut och långsiktigt.

Det viktigaste är att man får veta att man inte är ensam och att det finns hopp och att det finns hjälp att få. Det finns många olika sätt.

- Utsatt